

The Necessity, Capabilities, and Innovations of the Research Database on Religious Studies

✉ **Hadi Mollaei** / PhD in Religions, Imam Khomeini Educational and Research Institute
mr.hadimollaei@iki.ac.ir
Morteza Sanei / Assistant Professor, Department of Religions, Imam Khomeini Educational and Research
Institute sanei@iki.ac.ir
Ali Ramzi / Instructor, Department of Computer Science, Qom University
aramzi@qom.ac.ir
Received: 2024/12/01 - **Accepted:** 2024/12/14

Abstract

The Religious Studies Research Database has been launched as an innovative and relatively comprehensive online platform to facilitate research and education in the field of religious studies. Providing easy and centralized access to scientific resources, articles, theses, and other specialized content, especially for researchers, students, and professors in the field of religions, this database was created. Managing users with different roles and access, the ability to create specialized content such as articles, resources, dictionaries, news, and events, as well as the ability to hold online classes and meetings are among the most important features of this database. A timeline of historical events, population statistics of religions in innovative ways, the ability to record research, and internal messaging capabilities to facilitate communication between members are among the most important and prominent innovations of this database. This article examines the necessity of such a platform, its benefits, comparison with similar domestic and foreign platforms, and the innovations available on this platform. Providing multimedia facilities and collaborative tools, this database is considered an important scientific and research reference in the field of religious studies, and its future development prospects will be influential in improving the quality of research and expanding scientific networks.

Keywords: Religious Research Database, Religious Studies, Timeline, Databases.

نوع مقاله: پژوهشی

ضرورت، امکانات و نوآوری‌های پایگاه پژوهشی مطالعات ادیانی

mr.hadimollaei@iki.ac.ir

sanei@iki.ac.ir

aramzi@qom.ac.ir

کد هادی ملانی / دکتری ادیان مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی *

مرتضی صانعی / استادیار گروه ادیان مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی *

علی رمزی / مربی گروه علوم کامپیوتر دانشگاه قم

دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۱۱ - پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۲۴

چکیده

پایگاه پژوهشی مطالعات ادیانی به‌عنوان یک سکوی اینترنتی نوآورانه و نسبتاً جامع، به‌منظور تسهیل پژوهش و آموزش در حوزه مطالعات ادیان راه‌اندازی شده است. این پایگاه با هدف فراهم کردن دسترسی آسان و متمرکز به منابع علمی، مقالات، پایان‌نامه‌ها و سایر محتوای تخصصی، به‌ویژه برای پژوهشگران، دانشجویان و اساتید حوزه ادیان، ایجاد شده است. از مهم‌ترین ویژگی‌های این پایگاه می‌توان به مدیریت کاربران با نقش‌ها و دسترسی‌های متفاوت، امکانات ایجاد محتوای تخصصی نظیر مقالات، منابع، واژه‌نامه، اخبار و رویدادها، و همچنین امکان برگزاری کلاس‌ها و جلسات برخط اشاره کرد. نوآوری‌های برجسته این پایگاه شامل روندنمای زمانی رویدادهای تاریخی، آمار جمعیت ادیان به‌شیوه‌های ابداعی، امکان ثبت پژوهش و قابلیت پیام‌رسانی داخلی برای تسهیل ارتباطات بین اعضاست. این مقاله به بررسی ضرورت وجود چنین پایگاهی، فواید آن، مقایسه با پایگاه‌های مشابه داخلی و خارجی، و نوآوری‌های موجود در این سکو می‌پردازد. این پایگاه با ارائه امکانات چندرسانه‌ای و ابزارهای مشارکتی، یک مرجع علمی و پژوهشی مهم در حوزه مطالعات ادیانی به‌شمار می‌آید و چشم‌انداز توسعه آن در آینده، بر ارتقای کیفیت پژوهش‌ها و گسترش شبکه‌های علمی تأثیرگذار خواهد بود.

کلیدواژه‌ها: پایگاه پژوهشی ادیانی، مطالعات ادیان، روندنمای زمانی، پایگاه‌های اطلاعاتی.

مقدمه

مطالعات ادیان از زمان‌های دور یکی از عرصه‌های جذاب پژوهشی بوده است؛ هرچند به‌عنوان یک رشته دانشگاهی در غرب تنها در صد سال اخیر مطرح شده است (Sharpe, 2005) و در این مدت دپارتمان‌های متعدد و نشریات فراوانی در این زمینه منتشر می‌شود؛ تاجایی که علاوه بر متدینان، برخی افراد غیرمتدین هم به حیاتی بودن مطالعات ادیان اذعان می‌کنند و به درجه‌استادی در این رشته ناآل می‌شوند (Prickett, 2006). بررسی ادیان مختلف، درک بهتر از آموزه‌ها و مناسک دینی، و تحلیل تأثیرات اجتماعی، فرهنگی و سیاسی ادیان، زمینه‌ای گسترده برای تحقیق و تبادل دانش است. با وجود پیشرفت‌های علمی و افزایش نیاز به مطالعات میان‌رشته‌ای در حوزه ادیان، پراکندگی منابع و فقدان زیرساخت‌های منسجم پژوهشی، چالش‌های بزرگی برای پژوهشگران و دانشجویان این حوزه به همراه داشته است.

فناوری اطلاعات و ارتباطات در مدت زمان کوتاهی توانسته است تغییرات فراوانی را در عرصه‌های مختلف زندگی بشر به وجود آورد (احمدی و دیگران، ۱۳۹۶). در جهان امروز، وب‌سایت‌ها به یکی از مهم‌ترین ابزارهای تعاملی مراکز و سازمان‌ها تبدیل شده‌اند و از جمله نقاط اتصال و ارتباط کاربران با اطلاعات الکترونیکی هستند (آجیلی و دیگران، ۱۳۹۶). ایجاد یک پایگاه اینترنتی تخصصی و جامع که بتواند تمامی جنبه‌های مورد نیاز برای مطالعات ادیان را پوشش دهد، گامی اساسی در رفع این چالش‌ها به‌شمار می‌رود. در همین راستا، پایگاه پژوهشی مطالعات ادیان به‌عنوان بستری نوین طراحی و منتشر شده است تا ضمن بهره‌گیری از فناوری‌های دیجیتال، امکاناتی کارآمد برای پژوهش در زمینه مطالعات دین‌شناسانه را فراهم کند. این پایگاه با تکیه بر امکانات و نوآوری‌های خود، فضایی کم‌نظیر برای محققان این رشته ایجاد خواهد کرد. همچنین این پایگاه پس از راه‌اندازی نهایی، به‌عنوان پایگاه اطلاع‌رسانی گروه ادیان مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) مرجع اخبار و اطلاعات و معرفی آثار و فعالیت‌های گروه خواهد بود.

هدف این مقاله بررسی ضرورت وجود چنین پایگاه پژوهشی، تحلیل فواید آن، مقایسه با پایگاه‌های مشابه، و معرفی نوآوری‌ها و امکانات پیشرفته این سامانه است و در نتیجه نشان داده خواهد شد که چگونه این پایگاه می‌تواند به توسعه دانش ادیان و تقویت تعاملات میان‌رشته‌ای کمک کند.

۱. ضرورت وجود پایگاه پژوهشی مطالعات ادیان

۱-۱. پراکندگی منابع و دشواری دسترسی به اطلاعات

یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های پژوهشگران و دانشجویان در حوزه مطالعات ادیان، پراکندگی منابع و دشواری دسترسی به اطلاعات معتبر و به‌روز است. منابع دینی، اعم از متون اصلی، تفاسیر، مقالات پژوهشی و داده‌های آماری، غالباً در مراکز مختلف یا پایگاه‌های پراکنده در دسترس‌اند و این پراکندگی، نه تنها زمان و توان پژوهشگران را هدر می‌دهد، بلکه می‌تواند به استفاده نادرست یا ناکامل از اطلاعات نیز بینجامد.

افزون بر این، بسیاری از منابع موجود به زبان‌های مختلف نوشته شده‌اند و دسترسی به آنها نیازمند ترجمه و تخصص زبان‌شناختی است. پایگاه پژوهشی مطالعات ادیان با هدف گردآوری و ارائه این منابع به‌صورت متمرکز و

سازمان یافته، با توجه به کاربرمحوری و هم افزایی ای که خواهد داشت، می تواند این مشکل را برطرف کند و مرجعی قابل اعتماد برای علاقه مندان به مطالعات دینی و ادینی فراهم آورد.

همچنین باید به این نکته توجه کرد که در رسانه های جمعی و فضای اینترنتی در غرب، آثاری با رویکرد اسلام هراسی منتشر می شود و دیدگاه متفکرانی که در این فضا زیسته اند، با این رویکرد جهت دهی شده است (عیسی زاده و شرف الدین، ۱۳۹۷)؛ از این رو ضرورت دارد که پایگاهی پژوهشی مستقل از این رویکرد راه اندازی شود.

۱-۲. نیاز به بستری جامع برای پژوهشگران، دانشجویان و استادان

مطالعات ادینی، حوزه ای میان رشته ای است که در آن پژوهشگران و متخصصان در زمینه های مختلف، نظیر الهیات، جامعه شناسی، تاریخ و علوم سیاسی، از نتایج تحقیقات این مطالعات استفاده می کنند. این حوزه نیازمند بستری است که بتواند تمامی نیازهای علمی این گروه ها را برآورده کند؛ از ارائه منابع اولیه گرفته تا ایجاد فضایی برای تبادل ایده ها و برگزاری نشست ها. پایگاه پژوهشی مطالعات ادینی با امکاناتی همچون مدیریت محتوا، تالارهای گفت و گو و امکان پیام رسانی بین اعضا، نه تنها منابع علمی را در اختیار پژوهشگران می گذارد، بلکه شبکه ای علمی برای ارتباط میان دانشجویان، استادان و متخصصان ایجاد می کند. این بستر، علاوه بر تسهیل پژوهش های فردی، زمینه را برای همکاری های گروهی و میان رشته ای نیز فراهم می سازد.

۱-۳. نقش این پایگاه در ایجاد شبکه های علمی و گسترش دانش ادینی

یکی از اهداف اصلی پایگاه پژوهشی مطالعات ادینی، تقویت تعاملات علمی و گسترش دانش دینی در سطح ملی و بین المللی است. امروزه یادگیری الکترونیکی رواج بسیاری یافته و توانسته است در بیشتر رشته های تحصیلی و همچنین در نقاط مختلف جهان نتایج قابل قبولی را به دست آورد؛ به گونه ای که مقوله آموزش را از یاددهی (آموزش) به یادگیری (فراگیری) تغییر داده است (احمدی و دیگران، ۱۳۹۶).

در عصری که ارتباطات دیجیتال نقش کلیدی در تبادل دانش و توسعه علمی دارد، چنین پایگاهی می تواند بستری برای ایجاد شبکه های علمی پویا فراهم کند. امکاناتی مانند معرفی مراکز علمی، همایش ها و نشست ها و ارائه ابزارهای پیشرفته برای تحلیل داده ها، به اعضای این پایگاه کمک می کند که در جریان جدیدترین تحقیقات و رویدادهای حوزه مطالعات ادینی قرار گیرند. همچنین این پایگاه با ارائه آمار و داده های به روز و ارتباط دهی بین داده ها با برچسب گذاری به محتوای مختلف، نقشی کلیدی در زمینه تحلیل و مقایسه ادیان مختلف ایفا می کند و زمینه را برای مطالعات تطبیقی و تحلیلی آماده می سازد.

با توجه به این عوامل، ایجاد چنین پایگاهی نه تنها یک ضرورت برای پژوهشگران و دانشجویان این حوزه است، بلکه می تواند نقش مؤثری در ارتقای سطح علمی و پژوهشی داشته و الگویی برای پایگاه های دیگر مراکز علمی از رشته های مختلف باشد.

۲. فواید پایگاه پژوهشی مطالعات ادیانی

۲-۱. تسهیل دسترسی به منابع علمی

یکی از برجسته‌ترین مزایای پایگاه پژوهشی مطالعات ادیانی، فراهم کردن دسترسی آسان و سریع به منابع علمی معتبر در حوزه مطالعات ادیان است. این پایگاه با گردآوری منابع متنوع شامل مقالات، پایان‌نامه‌ها، کتاب‌ها و داده‌های آماری، بستری نسبتاً جامع برای پژوهشگران، دانشجویان و استادان ایجاد می‌کند.

در فضای علمی، یافتن منابع پراکنده و تخصصی معمولاً نیازمند صرف زمان زیاد و جست‌وجوی گسترده در کتابخانه‌ها، سایت‌های مختلف و بایگانی‌های شخصی است. این پایگاه با ارائه فضای مناسب برای ثبت منابع، فرایند تحقیق را تسریع می‌کند و به پژوهشگران اجازه می‌دهد که تمرکز خود را بر تحلیل داده‌ها و تولید دانش معطوف کنند. افزون بر این، قابلیت دانلود منابع برای اعضای ویژه، امکانی دیگر است که دسترسی آسان و بی‌واسطه به اطلاعات علمی را تضمین می‌کند. این ویژگی پس از تکمیل ورود منابع به پایگاه، به‌ویژه برای دانشجویان و پژوهشگرانی که امکان دسترسی حضوری به منابع ندارند، بسیار مفید است.

البته در خصوص انتشار منابع به‌صورت اینترنتی، باید قوانین حق تألیف و دیگر قوانین کشوری در خصوص نشر داده‌ها را رعایت کرد؛ لکن در این موارد هم معرفی شایسته منابع و هدایت پژوهشگر به مراجع دیگر برای تهیه این منابع مفید خواهد بود.

۲-۲. امکان تعامل بین اعضا و استادان

یکی از اهداف راه‌اندازی این پایگاه، ایجاد بستری برای ارتباطات علمی و تقویت شبکه‌سازی میان اعضای مختلف جامعه دین‌پژوهی کشور است. ابزارهایی همچون تالار گفت‌وگو، پیام‌رسان داخلی و امکان برگزاری کلاس‌ها و نشست‌های برخط، فرصت‌هایی بی‌نظیر برای تعامل و تبادل ایده‌ها بین اعضا و استادان فراهم می‌کند. تحقیقات نشان می‌دهند، استادانی که برای تدریس از ابزارهای فناوری آموزشی استفاده کرده‌اند، علاوه بر اینکه خود در بیان مطالب تواناتر شده‌اند، به این نتیجه رسیده‌اند که این ابزارها می‌توانند اثرات یادگیری را افزایش دهند و قابلیت تفکر را به سطح بالایی برسانند (احمدی و دیگران، ۱۳۹۶).

امکانات این پایگاه به دانشجویان کمک می‌کند که سؤالات خود را مستقیماً با استادان یا پژوهشگران مطرح کنند و از تجربیات و دانش تخصصی آنان بهره‌مند شوند. ایجاد چنین شبکه‌ای، نه‌تنها در ارتقای کیفیت پژوهش‌ها اثرگذار است، بلکه فضای همکاری علمی و هم‌افزایی دانش را در سطح ملی و بین‌المللی تقویت می‌کند.

۲-۳. ایجاد بانک اطلاعاتی جامع از مقالات، منابع و پایان‌نامه‌ها

یکی دیگر از مزایای قابل توجه این پایگاه، ایجاد یک بانک اطلاعاتی جامع و متمرکز از منابع علمی مرتبط با مطالعات ادیانی است. این بانک اطلاعاتی شامل مقالات علمی، چکیده پایان‌نامه‌ها و رساله‌ها، و دیگر منابع پژوهشی است که به‌تفکیک موضوعی و سطح تخصصی دسته‌بندی شده‌اند.

چنین مجموعه‌ای، نه تنها به پژوهشگران کمک می‌کند که منابع مورد نیاز خود را با سهولت بیشتری پیدا کنند، بلکه امکان مقایسه و تحلیل داده‌ها را نیز فراهم می‌سازد. علاوه بر این، ارائه آمار دانشجویان و فارغ‌التحصیلان در سطوح مختلف، به پژوهشگران امکان می‌دهد که به بررسی روندهای آموزشی و پژوهشی در این حوزه بپردازند.

در این پایگاه، تمام مقالات و پایان‌نامه‌های دانشجویان رشته ادیان مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی و در آینده با همکاری مراکز علمی دیگر، تمام مقالات و پایان‌نامه‌های آنها در این پایگاه گردآوری خواهد شد.

۲-۴. ارائه ابزارهای چندرسانه‌ای برای آموزش و پژوهش

این پایگاه با بهره‌گیری از فناوری‌های چندرسانه‌ای، ابزاری نوین برای آموزش و پژوهش در حوزه ادیان ارائه می‌دهد. امکاناتی نظیر نمایش آمار جمعیتی ادیان بر روی نقشه جهان، ارائه روندنمای زمانی رویدادهای تاریخی و دسترسی به صوت، فیلم و تصاویر مرتبط با موضوعات ادیانی، به پژوهشگران کمک می‌کند که درک عمیق‌تر و جامع‌تری از موضوعات مورد نظر خود پیدا کنند. همچنین امکان برگزاری جلسات و کلاس‌های برخط، بستر مناسبی برای آموزش از راه دور و تبادل دانش در سطح بین‌المللی فراهم خواهد کرد.

بستری برای فناوری‌های پیشرفته نظیر هوش مصنوعی

این پایگاه با نگره‌داری انواع مختلف داده‌های علمی می‌تواند بستر اطلاعات اولیه برای فناوری‌های نوین مانند هوش مصنوعی شود. هوش مصنوعی به‌طور خاص نیازمند داده‌های دقیق، معتبر و متنوع است تا بتواند الگوریتم‌های یادگیری عمیق و مدل‌های پیش‌بینی قوی را بر روی آنها توسعه دهد و به نتایج ملموس و مفید دست یابد. با دسترسی به داده‌های علمی متنوع، هوش مصنوعی قادر خواهد بود تحلیل‌های دقیقی انجام دهد؛ مدل‌های پیش‌بینی بهتری بسازد و به حل مسائل پیچیده کمک کند.

۳. پایگاه‌های اینترنتی مشابه و بررسی امکانات آنها

۳-۱. معرفی چند پایگاه موجود (داخلی و خارجی)

در حوزه مطالعات ادیان، تعدادی پایگاه اینترنتی داخلی و خارجی در دسترس است که هریک خدمات و امکانات ویژه‌ای ارائه می‌دهند.

۳-۱-۱. پایگاه نشریات علمی

برخی از این پایگاه‌ها مربوط به نشریاتی هستند که موضوع اصلی آنها حوزه دین‌پژوهی و مطالعات ادیانی است. در این پایگاه‌ها مقالات در زمینه تعریف‌شده همان پایگاه در قالب شماره‌هایی منتشر می‌شود. این پایگاه‌ها، هم از نظر منبع پژوهش و هم برای انتشار مقالات، قابل استفاده برای پژوهشگران این رشته است. محتوای غالب این پایگاه‌ها مقالات مکتوب است که برخی از این نشریات دارای برچسب دسترسی آزاد و رایگان‌اند و

معمولاً محتوای مقاله به صورت چکیده متنی و محتوای کامل در فایل PDF منتشر می شود. برخی از پایگاه‌های نشریات فعال عبارت‌اند از:

عنوان نشریه	دوره انتشار	رتبه نشریه	وابستگی	آدرس اینترنتی
ادیان و عرفان (مقالات و بررسی‌ها)	دوفصلنامه	علمی - پژوهشی	دانشکده الهیات و معارف اسلامی دانشگاه تهران	jrm.ut.ac.ir
الهیات تطبیقی	دوفصلنامه	علمی - پژوهشی	دانشگاه اصفهان	coth.ui.ac.ir
آینه معرفت	فصلنامه	علمی - پژوهشی	دانشگاه شهید بهشتی	jipt.sbu.ac.ir
پژوهش‌نامه ادیان	دوفصلنامه	علمی - پژوهشی	دانشگاه آزاد اسلامی	sanad.iau.ir/journal/jrs
پژوهش‌های ادیانی	دوفصلنامه	علمی - پژوهشی	دانشگاه ادیان و مذاهب	adyan.ur.ac.ir
کلام و ادیان	دوفصلنامه	تخصصی	مؤسسه آموزش عالی حوزوی خاتم النبیین علیه السلام	mkak.ir
مطالعات ادیان و عرفان تطبیقی	دوفصلنامه	علمی - پژوهشی	دانشگاه سیستان و بلوچستان	jrm.usb.ac.ir
مطالعات تاریخی امت اسلامی	دوفصلنامه	تخصصی	جامعة المصطفی العالمیه	mto.journals.miu.ac.ir
معرفت ادیان	فصلنامه	علمی - پژوهشی	مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام	marefateadyan.nashriyat.ir
هفت آسمان	دوفصلنامه	علمی - تخصصی	دانشگاه ادیان و مذاهب	haftasman.ur.ac.ir
پژوهش‌نامه قرآن و عهدین	دوفصلنامه	تخصصی	انجمن علمی قرآن و عهدین ایران	qb.qurabi.ir
شیعه‌شناسی	فصلنامه	علمی - پژوهشی	مؤسسه شیعه‌شناسی	shiistudies.com

از آنجاکه پایگاه پژوهشی مطالعات ادیانی به مثابه درگاهی به دیگر پایگاه‌های ادیانی نیز استفاده خواهد شد، تمامی این نشریات به اضافه نشریاتی که در گذشته منتشر می شده‌اند و در حال حاضر متوقف شده‌اند، همچون نشریه «اخبار ادیان» و «نیستان ادیان و مذاهب»، به عنوان منابع ادیانی وارد شده‌اند و نیز چکیده و اطلاعات تمامی مقالات مرتبط با موضوعات ادیانی نشریاتی که دارای نشر رایگان و آزادند، در پایگاه پژوهشی گردآوری می شود تا قابلیت جست‌وجو در این مقالات و چکیده‌ها به همراه دیگر محتواهای پایگاه فراهم شود.

۲-۳. پایگاه‌های معرفی مراکز پژوهشی مرتبط با ادیان

برخی از پایگاه‌ها، تنها به معرفی مراکز علمی - پژوهشی، اخبار، آثار و دستاوردهای آن می پردازد و در آنها هیچ گونه ابزارهای پژوهشی یا محتواهای مورد استفاده محققان وجود ندارد. برخی از این پایگاه‌ها عبارت‌اند از:

عنوان پایگاه	وابستگی	آدرس پایگاه
مرکز پژوهش ادیان جهان	مرکز پژوهش ادیان جهان	wrrc.ir
پایگاه دانشگاه بین المللی مذاهب اسلامی	دانشگاه بین المللی مذاهب اسلامی	mazaheb.ac.ir
گروه ادیان و عرفان دانشکده الهیات	دانشگاه الزهراء	theology.alzahra.ac.ir
پارلمان ادیان جهان (انگلیسی)	دپارتمان اطلاعات عمومی سازمان ملل	parliamentofreligions.org

این پایگاه‌ها به عنوان مرکز علمی در پایگاه مطالعات ادیانی معرفی خواهند شد.

۳-۳. پایگاه‌های دارای منابع پژوهشی

برخی از پایگاه‌ها، دارای انواع مختلفی از محتواهای پژوهشی از قبیل کتاب، مقاله، ویدئو و صوت هستند. برخی از این پایگاه‌ها عبارت‌اند از:

عنوان پایگاه	موضوع و خلاصه محتوا	آدرس پایگاه
پایگاه جامع فرق و ادیان و مذاهب	مقالات اینترنتی و دانلود رایگان منابع	adyannet.com
پایگاه انجمن کلیمیان تهران	محتوای تبلیغی برای یهودیان	iranjewish.com
پایگاه اندیشکده اریحا	یهودشناسی و دانلود رایگان منابع یهودی	bjes.ir
مکتبه النور (عربی - انگلیسی)	دانلود کتاب با موضوع بندی و دارای بخش ادیان	noor-book.com
کتابخانه کتب شیعه (عربی)	دانلود رایگان کتب مرتبط با تشیع	shiabooks.net
کتابخانه مدرسه فقاقت (فارسی)	مطالعه برخط و دانلود کتب با موضوع بندی و دارای موضوع ادیان و فرق	lib.eshia.ir
کتابخانه کتب عبری (عبری)	دانلود رایگان هزاران عنوان کتاب عبری	hebrewbooks.org
پایگاه هلاخا	دانلود رایگان کتب مرتبط با یهودیت	halakhah.com
پایگاه آرشیو کتب مقدس (انگلیسی)	دانلود رایگان و دسترسی برخط به کتب ادیان	sacred-texts.com
پایگاه سفیرا (عبری - انگلیسی)	دسترسی به کتب مقدس یهودی و تفسیر آنها با ارائه چند کتاب با ترجمه و شرح فارسی	sefaria.org
پایگاه پژوهشی آتلا (انگلیسی)	دارای منابع، ابزارهای پژوهشی متنوع و معرفی اسناد ادیان و الهیات با قابلیت عضویت	atla.com
پایگاه آموزشی ادیان (انگلیسی)	مقالات متعدد در زمینه شناخت ادیان مختلف	learnreligions.com
پایگاه داده تاریخ ادیان (انگلیسی)	پژوهشی کاربرمحور و جامع در زمینه مقدسات ادیان و ارائه مقالات آزاد	religiondatabase.org
راهنمای محققان دانشگاه میشگان (انگلیسی)	درگاه ارتباط محققان با پایگاه‌های مختلف بر اساس موضوعات ثبت شده	libguides.lib.msu.edu
راهنمای محققان دانشگاه وایت واتر (انگلیسی)	درگاه ارجاع محققان به پایگاه‌های مختلف بر اساس موضوعات ثبت شده	libguides.uww.edu
راهنمای محققان دانشگاه بلمونت (انگلیسی)	درگاه ارجاع محققان به پایگاه‌های مختلف بر اساس موضوعات ثبت شده	belmont.libguides.com
راهنمای محققان کتابخانه کالج سنت لوئیس (انگلیسی)	درگاه ارجاع محققان به پایگاه‌های مختلف بر اساس موضوعات ثبت شده	guides.stlcc.edu
پایگاه حقایق ادیان (انگلیسی)	اطلاعات تطبیقی در خصوص ادیان مختلف	religionfacts.com
پایگاه اکادمیا	پایگاه کاربرمحور ارائه آثار علمی، مدیا و دیگر داده‌ها با امکان ارتباط بین محققان	academia.edu

پایگاه‌های انگلیسی یادشده، گرچه بعضاً امکانات پژوهشی مختصر و خوبی دارند و حتی ممکن است تعداد آنها هم زیاد باشد، ما را از نیاز به یک پایگاه فارسی در این حوزه بی‌نیاز نمی‌کنند؛ چراکه برخی از آنها، مانند آکادمیا یا پایگاه‌های راهنمای محققان کتابخانه‌ها، به‌صورت کلی‌اند و مختص مطالعات ادیبانی نیستند و بعضی دیگر منابع غیر از زبان‌های غربی را پوشش نمی‌دهند و در بسیاری از مواردی که موضوع مطالعات ادیبانی دارند، جهت‌گیری پایگاه به سمت ادیان و مذاهب مسیحی و یهودی است.

۳-۲. توضیح تفاوت‌ها و برتری‌های پایگاه مطالعات ادیبانی

پایگاه پژوهشی مطالعات ادیبانی با توجه به طراحی ویژه و امکانات متنوع خود، در بسیاری از جنبه‌ها بر پایگاه‌های مشابه برتری دارد:

۱. پوشش جامع ادیان مختلف: برخلاف بسیاری از پایگاه‌های مشابه، که تنها به یک یا چند دین خاص محدودند، پایگاه مطالعات ادیبانی تلاش کرده است که همهٔ ادیان را پوشش دهد. این ویژگی به پژوهشگران امکان می‌دهد که در زمینهٔ ادیان مختلف مطالعات تطبیقی و میان‌رشته‌ای انجام دهند.

۲. ارائهٔ ابزارهای چندرسانه‌ای: از جمله امکانات منحصربه‌فرد این پایگاه، ارائهٔ داده‌های آماری ادیان بر روی نقشهٔ جهان و نمایش رویدادهای تاریخی در قالب روندنمای زمانی (تایم‌لاین) است. این ابزارها به پژوهشگران کمک می‌کند تا تحلیل‌های بصری و عمیق‌تری ارائه دهند؛ قابلیت‌هایی که در پایگاه‌های مشابه کمتر دیده می‌شود.

۳. تعاملات علمی و اجتماعی: پایگاه مطالعات ادیبانی با ایجاد تالارهای گفت‌وگو و امکان پیام‌رسانی بین اعضا، بستری برای تعاملات علمی و اجتماعی فراهم کرده است. این قابلیت، به‌ویژه برای دانشجویان و پژوهشگرانی که نیاز به مشاورهٔ علمی یا همکاری در پروژه‌ها دارند، بسیار مفید است.

۴. دسترسی رایگان و دسته‌بندی دقیق منابع: پایگاه مطالعات ادیبانی منابع متنوعی را به‌صورت رایگان در اختیار کاربران قرار می‌دهد؛ همچنین منابع این پایگاه دسته‌بندی موضوعی شده‌اند که جست‌وجوی اطلاعات را بسیار ساده‌تر می‌کند.

۵. ارائهٔ بانک اطلاعاتی جامع: این پایگاه با ارائهٔ بانک اطلاعاتی شامل مقالات، پایان‌نامه‌ها، معرفی شخصیت‌های ادیبانی، و گزارش همایش‌ها، یکی از کامل‌ترین منابع موجود برای پژوهشگران و دانشجویان فارسی‌زبان است.

۶. امکان برگزاری کلاس‌ها و نشست‌های برخط: این پایگاه امکان برگزاری کلاس‌ها و نشست‌های برخط را فراهم کرده است. این قابلیت، به‌ویژه در دوران کنونی که آموزش برخط اهمیت بیشتری پیدا کرده، بسیار ارزشمند است.

۷. امکانات پژوهشی برای محققان: ابزارهایی از قبیل یادداشت‌برداری، پیام‌رسان داخلی، خروجی از یادداشت‌ها و درج پست مهمان، از مواردی هستند که در این پایگاه پیاده می‌شوند.

۸. مشارکت بازدیدکنندگان و کاربران در تولید محتوا: یکی از کارکردهای مهم رسانه‌های دیجیتال، مشارکت‌پذیری به‌معنای فراهم شدن امکان شرکت کاربران در فرایندهای توسعهٔ فناوری رسانه‌ای و تولید محتواست

(نیری و دیگران، ۱۳۹۷). در این پایگاه نیز از دیدگاه‌های کاربران و محتوای تولیدی آنها، پس از تأیید کارشناس محتوایی پایگاه، استفاده می‌شود.

۹. رعایت نکات فنی و محتوایی: پایگاه پژوهشی مطالعات ادیانی از نظر فنی با اصول نوین بهینه‌سازی برای موتورهای جست‌وجو (سئو) بهره می‌برد و از نظر محتوا نیز امکان بررسی و امتیازدهی به محتوا بر اساس اصول سئو را داراست.

۱۰. جهت‌گیری دینی متناسب با فرهنگ دینی اسلامی: پایگاه‌های غربی عمدتاً تحت تأثیر آثار متفکرانی هستند که اسلام را از دریچه تبلیغات مسموم و اسلام‌هراسانه رسانه‌های جمعی غرب مشاهده می‌کنند (عیسی‌زاده و شرف‌الدین، ۱۳۹۷). به همین دلیل ایجاد یک پایگاه با ارائه تصویر حقیقی از اسلام و ارائه منابع معتبر در این خصوص، بسیار ضروری است.

۴. نوآوری‌های پایگاه پژوهشی مطالعات ادیانی

پایگاه پژوهشی مطالعات ادیانی با ارائه مجموعه‌ای از ابزارها و امکانات نوآورانه می‌تواند گامی مؤثر در تسهیل پژوهش‌های ادیانی و ارتباطات علمی بردارد. این نوآوری‌ها، نه تنها دسترسی به اطلاعات را آسان‌تر می‌کند، بلکه شیوه پژوهش و آموزش را متحول خواهد کرد. در ادامه به بررسی چهار نوآوری اصلی این پایگاه پرداخته می‌شود:

۴-۱. روندنمای زمانی رویدادها

یکی از برجسته‌ترین ویژگی‌های این پایگاه، ارائه روندنمای زمانی (Timeline) برای نمایش رویدادهای تاریخی مرتبط با ادیان است. از آنجاکه بخش بزرگی از داده‌های ادیانی مربوط به تاریخ ادیان است، این ابزار به کاربران امکان می‌دهد که با مرور زمان‌بندی وقایع مهم، روندهای تاریخی، ظهور و توسعه ادیان را در قالبی بصری و سازمان‌یافته بررسی کنند. این قابلیت برای پژوهشگران و دانشجویان تاریخ ادیان و تطبیق رویدادهای تاریخی بسیار کاربردی است و در دیگر پایگاه‌های مشابه به‌ندرت دیده می‌شود.

۴-۲. آمار جمعیت ادیان روی نقشه جهان

این پایگاه نقشه‌ای تعاملی از جهان ارائه می‌دهد که توزیع جمعیتی ادیان مختلف را به‌صورت گرافیکی و آماری نمایش می‌دهد. کاربران می‌توانند با انتخاب کشورها یا مناطق مختلف، اطلاعاتی جامع درباره ترکیب جمعیتی ادیان آن منطقه به‌دست آورند. این ابزار، نه تنها به تحلیل‌های تطبیقی و جغرافیایی کمک می‌کند، بلکه منبعی ارزشمند برای پژوهش‌های جمعیت‌شناسی ادیان است.

۴-۳. امکان برگزاری کلاس‌ها و جلسات برخط

با توجه به گسترش آموزش و پژوهش برخط، این پایگاه بستری برای برگزاری کلاس‌ها، جلسات و نشست‌های علمی فراهم کرده است. این قابلیت به اعضا و کاربران اجازه می‌دهد که بدون نیاز به حضور فیزیکی، از آموزش‌ها،

کارگاه‌ها و جلسات تخصصی استفاده کنند. برگزاری نشست‌های برخط میان استادان و پژوهشگران از مراکز مختلف نیز فرصت‌های جدیدی برای تبادل دانش ایجاد کرده است.

۴-۴. پیام‌رسان داخلی و ابزارهای مشارکتی

یکی از ویژگی‌های نوآورانه دیگر این پایگاه، وجود سیستم پیام‌رسان داخلی است. این ابزار به کاربران امکان می‌دهد که در محیطی امن و اختصاصی، با دیگر اعضا، استادان و پژوهشگران در ارتباط باشند. علاوه بر این، ابزارهایی برای همکاری و مشارکت در پروژه‌های علمی نیز فراهم شده است که نقش کاربر را از مصرف‌کننده به تولیدکننده محتوا تغییر می‌دهد که در اصطلاح فناوری رایانه‌ای، به «وب ۲» شهرت دارد (Sbihi, 2009).

۵. امکانات موجود در پایگاه پژوهشی مطالعات ادیانی

پایگاه پژوهشی مطالعات ادیانی با فراهم آوردن مجموعه‌ای از امکانات گسترده، به‌ویژه برای پژوهشگران، دانشجویان و استادان حوزه مطالعات ادیان، امکان دسترسی به اطلاعات و منابع علمی را به‌شکلی جامع و کارآمد فراهم می‌کند. در این بخش، تمامی امکانات این پایگاه به‌طور تفصیلی توضیح داده و کاربرد و مزایای هر کدام بررسی می‌شود.

۵-۱. مدیریت کاربران و اعطای نقش‌ها و دسترسی‌ها

طراحی و تولید پایگاه اطلاعاتی مستلزم کاربرمحوری است. پایگاه‌هایی که به خصیصه‌ها و معیارهای مورد نیاز کاربران به‌طور ویژه توجه دارند، نسبت به سایر پایگاه‌های اطلاعاتی امتیاز بیشتری کسب کرده‌اند. در طراحی محیط رابط کاربری، علاوه بر اینکه باید تنوعی از کاربران در نظر گرفته شود، ضروری است رابط‌هایی طراحی شوند که آسانی دسترسی به‌همراه کنترل بیشتر از طرف کاربران را فراهم آورند (انوریان و حیاتی، ۱۳۹۲).

یکی از امکانات کلیدی این پایگاه، سیستم مدیریت کاربران است که به مدیران امکان می‌دهد تا نقش‌ها و دسترسی‌های مختلفی برای کاربران تعیین کنند. این سیستم، به‌ویژه برای گروه‌های مختلف، مانند پژوهشگران، دانشجویان کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری، استادان، اعضای هیئت علمی و حتی کاربران مهمان، بسیار مفید است. با اعطای دسترسی‌های مختلف، کاربران می‌توانند به محتوای خاص و مورد نیاز خود دسترسی داشته باشند. این امر باعث می‌شود که پایگاه به‌صورت منظم و هدفمند برای هر گروه مورد استفاده قرار گیرد و از هدررفت منابع جلوگیری شود.

۵-۲. مدیریت محتوا و ایجاد انواع مختلف اطلاعات

این قابلیت به کاربران دارای دسترسی اجازه می‌دهد که محتوای متنوعی در پایگاه بارگذاری کنند. انواع مختلف محتوای قابل ایجاد به شرح جدول ذیل است:

عنوان نوع محتوا	توصیف کوتاه
صفحه ساده	برای درج محتواهای عمومی که به صورت یک محتوای ساده منتشر می شود
آمار ادیان	ثبت آمار ادیان در کشورهای مختلف
خبر	درج اخبار مربوط به ادیان، گروه و...
رویداد	رویداد ادیانی
معرفی شخصیت های ادیانی	شخصیت های تأثیرگذار در حوزه ادیان
معرفی مراکز علمی	برای معرفی مراکز علمی مرتبط با ادیان
معرفی همایش ها و نشست ها	تبلیغات همایش ها و نشست های ادیانی
مقاله	مقالات تولیدی یا چکیده مقالات نشریات دیگر
منبع	منابع مرتبط با ادیان
تالار گفت و گو	برای بحث دامنه دار درباره یک موضوع خاص
واژه نامه	واژه نامه ادیانی
وب فرم	برای درج فرم های اینترنتی لازم

۵-۳. روندنمای زمانی رویدادها (Timeline)

یکی از ویژگی های نوآورانه این پایگاه، روندنمای زمانی است که رویدادهای تاریخی مرتبط با ادیان مختلف را به صورت بصری و در یک خط زمانی نمایش می دهد. این ابزار، به ویژه برای پژوهشگران و دانشجویان تاریخ ادیان بسیار مفید است؛ زیرا به آنها کمک می کند که روند تحولات ادیانی را در طول زمان پیگیری و تحلیل کنند.

۵-۴. آمار جمعیت ادیان بر روی نقشه جهانی

این پایگاه قابلیت نمایش آمار جمعیت ادیان مختلف را بر روی نقشه جهان دارد. این ابزار گرافیکی، به ویژه برای مقایسه وضعیت ادیان در کشورهای مختلف و تحلیل تغییرات جمعیتی بسیار مفید است. با کلیک روی هر کشور، کاربران می توانند به اطلاعات دقیق تری درباره تعداد و توزیع جمعیت های دینی در آن منطقه دست یابند.

۵-۵. واژه نامه ادیانی

این قابلیت به کاربران این امکان را می دهد که واژه های تخصصی و اصطلاحات مرتبط با ادیان مختلف را جست و جو کنند و معنای دقیق آنها را بیابند. واژه نامه به طور ویژه برای دانشجویان و پژوهشگران تازه کار مفید است و به آنها کمک می کند که درک بهتری از اصطلاحات تخصصی در حوزه مطالعات ادیان پیدا کنند.

۵-۶. معرفی شخصیت های ادیانی

این بخش به معرفی شخصیت های مهم تاریخ ادیان اختصاص دارد. کاربران می توانند اطلاعات مربوط به شخصیت های مذهبی و علمی در هر دین را مشاهده کنند و با اندیشه ها و تأثیرات آنها در توسعه ادیان مختلف آشنا شوند.

۵-۷. مقالات تولیدی و چکیده مقالات دیگر نشریات

پایگاه این امکان را به کاربران می دهد که مقالات علمی تولیدی خود را بارگذاری کنند؛ همچنین به مطالعه چکیده

مقالات منتشرشده در دیگر نشریات بپردازند. این بخش برای پژوهشگران و دانشجویان بسیار مفید است؛ زیرا آنها می‌توانند به‌روزترین مقالات و تحقیقات را در حوزه مطالعات ادیان مرور کنند.

۵-۸. تالار یا انجمن گفت‌وگو

تالار گفت‌وگو یکی دیگر از امکانات ارزشمند پایگاه است که امکان تبادل نظر، طرح پرسش و پاسخ، و بحث‌های علمی میان اعضا را فراهم می‌کند. این بخش می‌تواند فضایی را به‌طور ویژه برای پژوهشگران و دانشجویان به‌منظور برقراری ارتباطات علمی و تبادل تجربیات فراهم کند.

۵-۹. پیام‌رسان داخلی و ابزارهای مشارکتی

این سیستم به کاربران این امکان را می‌دهد که به‌راحتی با یکدیگر ارتباط برقرار کرده، در پروژه‌های علمی یا پژوهشی به‌طور گروهی همکاری کنند. این ابزار، به‌ویژه برای تیم‌های تحقیقاتی که به‌صورت مجازی و از راه دور همکاری می‌کنند، بسیار کارآمد است.

۵-۱۰. جست‌وجوی داده‌ها و منابع

امکان جست‌وجو در داده‌ها و منابع مختلف موجود در پایگاه، یکی از ویژگی‌های حیاتی این سیستم است. کاربران می‌توانند با استفاده از این ابزار به‌سرعت به اطلاعات مورد نیاز خود دست یابند. این جست‌وجو می‌تواند در مقالات، منابع، پایان‌نامه‌ها، اخبار و رویدادها انجام شود.

۵-۱۱. دانلود منابع علمی برای اعضای ویژه

اعضای ویژه پایگاه به منابع علمی مختلف دسترسی دارند و می‌توانند آنها را دانلود کرده، در تحقیقات خود استفاده کنند. این منابع شامل مقالات علمی، کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها و دیگر مواد آموزشی و پژوهشی هستند که می‌توانند به‌صورت برخط در دسترس اعضای ویژه قرار گیرند.

۵-۱۲. واژه‌نامه

اصطلاح‌نامه یا واژه‌نامه ادیانی یکی از ابزارهای پژوهشی کارآمد این پایگاه است که محققان در هر زمان به‌صورت برخط می‌توانند از آن استفاده کنند.

۵-۱۳. ایجاد کتابخانه شخصی

اعضای پایگاه امکان افزودن محتواها به بخش علاقه‌مندی‌های خود را دارند و با این شیوه می‌توانند در هر زمان به محتواهای مورد علاقه یا نیاز خود دسترسی پیدا کنند.

نتیجه‌گیری و چشم‌انداز آینده

پایگاه پژوهشی مطالعات ادیانی به‌عنوان یک پلتفرم جامع و نوآورانه، با هدف تسهیل پژوهش، آموزش و تبادل دانش در حوزه مطالعات ادیان راه‌اندازی شده است. این پایگاه با ارائه ابزارهای متنوعی همچون مدیریت محتوای تخصصی،

واژه‌نامه، روندنمای زمانی رویدادهای تاریخی، آمار جمعیتی ادیان بر روی نقشه جهان، و امکان برگزاری کلاس‌ها و جلسات برخط، خواهد توانست به یکی از منابع معتبر و کارآمد برای پژوهشگران، دانشجویان و استادان تبدیل شود. قابلیت‌های پیام‌رسانی داخلی، تالار گفت‌وگو و دسترسی به منابع علمی، این پایگاه را به مرکزی پویا برای تعاملات علمی و پژوهشی تبدیل کرده است.

این پایگاه با به‌کارگیری فناوری‌های روز و در نظر گرفتن نیازهای کاربران مختلف در حوزه مطالعات ادیان، می‌تواند محیطی مناسب برای رشد و توسعه علمی فراهم کند. علاوه بر این، ارائه داده‌های آماری و منابع مرجع در زمینه‌های مختلف ادیان، به پژوهشگران و دانشجویان این امکان را می‌دهد که به‌راحتی به اطلاعات مورد نیاز خود دست یابند و تحقیقات خود را در این حوزه غنی‌تر کنند.

پایگاه پژوهشی مطالعات ادیانی، همچنین برای استمرار رشد و ارتقای خود، می‌تواند به گسترش امکانات و بهبود تجربه کاربری‌اش ادامه دهد. یکی از پیشنهادها برای توسعه بیشتر، ارتقای قابلیت‌های جست‌وجو با استفاده از هوش مصنوعی و ایجاد سیستم‌های توصیه‌گر برای پیشنهاد مقالات و منابع علمی مرتبط است؛ همچنین ایجاد شبکه‌های تخصصی برای هریک از حوزه‌های مختلف ادیان می‌تواند به تخصصی‌تر شدن محتوا و دسترسی بهتر کاربران کمک کند.

به‌علاوه، افزودن قابلیت‌های چندرسانه‌ای بیشتر، مانند ویدیوهای آموزشی، پادکست‌های علمی و جلسات ویناری، می‌تواند تنوع محتوای پایگاه را افزایش دهد و به جذب کاربران بیشتر، از تمامی سطوح، کمک کند. گسترش ارتباطات بین‌المللی با دانشگاه‌ها و مراکز علمی معتبر در سطح جهانی نیز می‌تواند به رشد پایگاه و ارتقای کیفیت مطالب کمک کند.

منابع

- احمدی، خالد، زاهد بابلان، عادل، معینی‌کیا، مهدی و بابائی منقاری، محمدمهدی (۱۳۹۶). عوامل مؤثر بر کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات از دیدگاه اعضای هیئت‌علمی. *فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی*، ۸(۴)، ۱۴۱-۱۵۹. در: <https://sanad.iau.ir/Journal/ictedu/Article/1006357>
- انوریان، سیدنورالدین و حیاتی، زهیر (۱۳۹۲). بررسی محیط رابط کاربری پایگاه اطلاعاتی نمایه نشریات فارسی از دیدگاه کتابداران کتابخانه‌های عمومی کشور. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۱۹(۲)، ۲۰۱-۲۱۲.
- آجیلی، فاطمه، حاجی‌احمدی، سیمین و محمدی، مهدی (۱۳۹۶). بررسی ویژگی‌های ظاهری، ساختاری و محتوایی وبسایت‌های نشریات علمی - پژوهشی ایران. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۳(۲)، ۲۶۵-۲۸۰. در: <https://publij.ir/article-1-1642-fa.html>
- عیسی‌زاده، عباس و شرف‌الدین، سیدحسین (۱۳۹۷). اسلام‌هراسی در رسانه‌های تصویری غرب. *مطالعات رسانه‌ای*، ۱۳(۴)، ۵۱-۶۶. در: <https://sanad.iau.ir/Journal/mediastudies/Article/791453>
- نیری، شهرزاد، صفاری، مرجان، ابوالصدق، سارا و شایان، علی (۱۳۹۷). شناسایی و رتبه‌بندی نیروهای پیشران مؤثر بر وضعیت آینده رسانه‌های دیجیتال با رویکرد فناوریانه. *پژوهش‌های ارتباطی*، ۲۵(۳)، ۹-۳۶. در: doi:10.22082/cr.2018.92454.1683
- Ahmadi, K., Zahed Babolian, A., Moienikia, M., & Babaei Manqari, M. M. (2017). Factors affecting the use of information and communication technology from the perspective of academic members. *Information and Communication Technology in Educational Sciences*, 8(4), 141-159. doi: 10.22082/ictedu.2017.1006357
- Ajili, F., Haji-Ahmadi, S., & Mohammadi, M. (2017). Investigation of visual, structural and content features of Iranian scientific-research journals' websites. *Library and Information Research*, 23(2), 265-280. doi: 10.22038/lir.2017.1642
- Anvariyan, S. N., & Hayati, Z. (2013). Evaluation of Persian publications database user interface from public libraries' librarians' perspective. *Library and Information Research*, 19(2), 201-212.
- Eisazadeh, A., & Sharafeddin, S. H. (2018). Islamophobia in Western visual media. *Media Studies*, 13(4), 51-66. doi: 10.22034/MS.2018.791453
- Niri, S., Safari, M., Abol-Sadegh, S., & Shayyan, A. (2018). Identification and ranking of effective driving forces on the future status of digital media with technological approach. *Communication Research*, 25(3), 9-36. doi: 10.22082/cr.2018.92454.1683

English

- Prickett, Stephen. (2006). Literature and Religion. In: R. Segal (Ed.), *The Blackwell Companion to the Study of Religion*. USA: Blackwell Pub. doi:10.1002/9781405168748.ch4.
- Sbihi, Boubker. (2009). Towards a new vision of web 2.0. *Georgian Electronic Scientific Journal: Computer Science and Telecommunication*, 23(6), 36-46. Retrieved 9 7, 1403, from: https://gesj.internet-academy.org.ge/en/list_artic_en.php?b_sec=comp&issue=2009-12.
- Sharpe, Eric. J. (2005). The study of religion in historical perspective. In: J. R. Hinnells (Ed.). *The Routledge Companion to the Study of Religion*. New York: Routledge.

وبسایت‌های بررسی شده:

<https://adyan.urd.ac.ir>.

<https://adyannet.com>.

<https://atla.com>.
<https://belmont.libguides.com>.
<https://bjes.ir>.
<https://coth.ui.ac.ir>.
<https://guides.stlcc.edu>.
<https://haftasman.urd.ac.ir>.
<https://halakhah.com>.
<https://hebrewbooks.org>.
<https://iranjewish.com>.
<https://jipt.sbu.ac.ir>.
<https://jrm.usb.ac.ir>.
<https://jrm.ut.ac.ir>.
<https://learnreligions.com>.
<https://lib.eshia.ir>.
<https://libguides.lib.msu.edu>.
<https://libguides.uww.edu>.
<https://marefateadyan.nashriyat.ir>.
<https://mazaheb.ac.ir>.
<https://mkak.ir>.
<https://mto.journals.miu.ac.ir>.
<https://noor-book.com>.
<https://parliamentofreligions.org>.
<https://qb.qurabi.ir>.
<https://religiondatabase.org>.
<https://religionfacts.com>.
<https://religions-studies.ir>.
<https://sacred-texts.com>.
<https://sanad.iau.ir/journal/jrs>.
<https://sefaria.org>.
<https://shiabooks.net>.
<https://shiitestudies.com>.
<https://theology.alzahra.ac.ir>.
<https://wrrc.ir>.